

dr hab. inż. arch. Anna Januchta-Szostak

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego
Zakład Architektury Miejsc Pracy i Rekreacji

ul. Nieszawska 13C, 61-021 Poznań
tel: +48 61 665 32 60, +48 61 665 32 80,
faks: +61 48 61 665 32 61,
e-mail: anna.januchta-szostak@put.poznan.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

MGR INŻ. ARCH. ANNY MAZIK

pt. „*Zagadnienia programowo-przestrzenne ośrodków jeździeckich w Polsce*”,
której promotorem jest dr hab. inż. arch. Jan Pallado, prof. PŚl.

Podstawa opracowania recenzji:

- Zlecenie Dziekana Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej, profesora dr hab. inż. arch. Zbigniewa J. Kamińskiego z dn. 25.11.2013, nr UD/106/RAR0/2013,
- egzemplarz rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Anny Mazik pt. „*Zagadnienia programowo-przestrzenne ośrodków jeździeckich w Polsce*”
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późn. zmianami (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.)

1. Charakterystyka formalna i układ pracy

Opiniowana rozprawa ma objętość 209 stron wydruku komputerowego, z których 180 zajmuje tekst zasadniczy, a 29 stron – glosariusz, spisy ilustracji, wykresów i tabel oraz bibliografia, obejmująca 106 pozycji literatury i 38 źródeł internetowych. W pracy nie zamieszczono streszczeń w języku polskim i obcym (angielskim). Obszerną, dodatkową część stanowi aneks, zawierający 25 tabel z zestawieniem danych o ośrodkach jeździeckich, będących przedmiotem badań.

Autorka prawidłowo posługuje się warsztatem i językiem naukowym. Praca jest przygotowana bardzo rzetelnie. Pod względem formalnym wymaga zaledwie drobnych korekt redakcyjnych.

Układ pracy jest logiczny i czytelny. W przejrzysty sposób odzwierciedla problematykę badawczą, zgodnie z przyjętą metodą i celem badań. Recenzentka sugeruje jedynie korektę numeracji rozdziałów, gdyż glosariusz, spisy, bibliografia i aneks nie stanowią osobnych rozdziałów pracy, a jedynie jej uzupełnienie.

We **wstępie** (rozdział 1. - 17str.) Autorka zarysowała genezę tematu i uzasadniła jego wybór. Określiła przedmiot, cel i zakres badań oraz problem badawczy, którym są „zagadnienia programowo-przestrzenne istniejących ośrodków jeździeckich na obszarze dzisiejszej Polski...”. Przedstawiła i czytelnie zilustrowała na schematach układ pracy i metody badawcze oraz przeprowadziła analizę stanu badań.

W **rozdziale drugim** (44 str.) przedstawiono **ogólną charakterystykę ośrodków jeździeckich**, obejmującą: historię jeździectwa, rodzaje dyscyplin, typy ośrodków hipicznych oraz uwarunkowań ich rozwoju, a także najważniejsze, akty prawne oraz wymogi techniczne i użytkowe. Rozdział ten zawiera usystematyzowaną wiedzę, bardzo przydatną nie tylko

adeptom sztuki jeździeckiej, ale również projektantom, którzy nie zawsze są świadomi złożoności prezentowanej problematyki.

Rozdział trzeci, zatytułowany: *Programy użytkowe i układy funkcjonalno-przestrzenne wybranych ośrodków jeździeckich w Polsce - badania własne* (79 str.), stanowi zasadniczą część pracy badawczej, w której Autorka uzasadniła wybór próby badawczej i dokonała analizy wybranych ośrodków jeździeckich pod kątem: kompleksowości programów funkcjonalno-użytkowych, specyfiki lokalizacji, jakości i funkcjonalności zagospodarowania terenu, w tym komunikacji, walorów krajobrazu, kompozycji zieleni i form zabudowy. Każdy z omawianych aspektów został dokładnie przeanalizowany w grupie badanych ośrodków. Podrozdział 3.6 zawiera trafne wnioski na temat układów funkcjonalno-przestrzennych, poparte pozytywnymi i negatywnymi przykładami. Bardzo cennym uzupełnieniem tego rozdziału byłaby tabela zbiorcza umożliwiająca podsumowanie i porównanie ocen (atutów i mankamentów) poszczególnych ośrodków, biorąc pod uwagę ich wielkość, typ i okres powstania.

Wnioski z badań stanowią podstawę do formułowania wytycznych w postaci *modelowych układów programowo-przestrzennych*, opisanych w **rozdziale czwartym** (25 str.). Wytyczne projektowe, modelowe układy oraz tabele programowe dla ośrodków różnej wielkości mogą być przydatne studentom architektury, projektantom i właścicielom nowopowstających lub modernizowanych ośrodków. Mogłyby również posłużyć jako model porównawczy przy kategoryzacji i przyznawaniu certyfikatów PZJ. Proponowane modele są efektem syntezy wiedzy empirycznej Autorki, nabytej w trakcie analiz próby badawczej, oraz źródeł bibliograficznych. Szkoda, że przy formułowaniu wskaźników powierzchniowych poszczególnych elementów programu funkcjonalnego, Doktorantka nie wyeksponowała związku z materiałem badawczym, który daje znakomitą okazję do weryfikacji założeń teoretycznych. Cenne byłoby określenie średnich wskaźników powierzchniowych na podstawie analizy badanych ośrodków, np. porównanie wielkości stref parkingowych, czy faktycznych kubatur przeznaczonych do magazynowania paszy i ściółki, albo zbadanie jakie są średnie powierzchnie wybiegów w wybranych ośrodkach. W ilu z nich na jednego konia przypada aż 0,3 ha wybiegu (nie pastwiska) i jak są one połączone ze stajniami?

W **rozdziale piątym - podsumowaniu** (3 str.) Autorka przekonująco przedstawiła rozwiązanie problemu naukowego, odnosząc się do wstępnych założeń i hipotez badawczych. Natomiast **rozdział szósty - wnioski** (7 str.) zawiera syntezę wyników badań i rekomendacje projektowe, umożliwiające wybór optymalnej lokalizacji, układu funkcjonalno-przestrzennego i oferty programowej ośrodka jeździeckiego. Zdaniem recenzentki rozdziały te można połączyć w jeden, zatytułowany „Podsumowanie i wnioski”.

Kolejne cztery numerowane „rozdziały”: glosariusz, spisy, bibliografia i aneks – nie są rozdziałami, ale stanowią istotne i bardzo rzetelnie przygotowane dopełnienie pracy. Do niektórych haseł, zawartych w glosariuszu, przydatne byłyby źródła. W aneksie zawarto obszerną, usystematyzowaną dokumentację graficzną, fotograficzną i opisową na temat każdego z badanych ośrodków, która budzi wysokie uznanie recenzentki. Jest to bardzo cenny materiał inwentaryzacyjny, który może również stanowić podstawę do dalszych badań.

2. Uwagi merytoryczne

Autorka, będąca czynną amazonką, podjęła się rozpoznania i usystematyzowania wiedzy na temat ośrodków jeździeckich w Polsce, a w szczególności ich założeń przestrzennych i rozwiązań funkcjonalno-programowych. Celem badań, który wynika z efektów dysertacji, było **opracowanie wytycznych do kształtowania współczesnych ośrodków jeździeckich i stworzenie modelowych układów funkcjonalno-przestrzennych dla ośrodków małych, średnich i dużych**.

Doświadczenie jeździeckie pani Anny Mazik, zdobyte w Polsce i za granicą, jest ogromnym atutem, ale stanowi też rodzaj pułapki. Wiele słusznych wniosków zawartych w pracy, które recenzentka w pełni podziela, wynika bardziej z sumarycznej, eksperckiej wie-

dzy Autorki, niż szczegółowej ewaluacji naukowej. Związek pomiędzy konkluzjami na temat optymalnych rozwiązań, a wynikami badań niewątpliwie istnieje, ale nie zawsze jest wyraźnie wyeksponowany.

Wątpliwości recenzentki budzi cel i sposób wyboru próby badawczej. Badania zostały przeprowadzone na próbie 25 „wiodących polskich ośrodków jeździeckich”. Proszę o zdefiniowanie powyższego pojęcia. Jakie kryteria powinien spełniać ośrodek, by mógł być zaliczony do powyższej kategorii? Czy wybrana grupa ośrodków jest próbą reprezentatywną dla Polski? Dla jakiego typu/kategorii ośrodków (kryteria) i dla jakiego obszaru? Może należałoby zawęzić zakres przestrzenny badań do Polski południowej (por. II.3.2.2 str. 72)? Wszystkie te wątpliwości i pytania mają znaczenie jedynie w przypadku, gdyby wybór i ocena próby badawczej miały na celu diagnozę jakości rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych określonego typu ośrodków jeździeckich w Polsce. Recenzentka odnosi jednak wrażenie, że nie było to celem pracy, a zatem określenie „wiodące polskie ośrodki jeździeckie” odnosi się do subiektywnie wybranej grupy ośrodków o najbogatszej ofercie programowo-przestrzennej, którą Autorka uznała za zbliżoną do pożądanego modelu. Subiektywny wybór, dokonany w oparciu o doświadczenia Autorki i opinie ekspertów, może stanowić wystarczającą próbę badawczą, służącą do analizy układów funkcjonalno-przestrzennych przykładowych ośrodków jeździeckich w celu wyboru lub stworzenia rozwiązań modelowych. W taki sposób recenzentka potraktowała wskazaną próbę badawczą.

Wybrane ośrodki przebadano pod kątem szeregu czynników decydujących o ich kompleksowości, funkcjonalności, dostępności i atrakcyjności rozwiązań dla różnych grup użytkowników, zwracając uwagę na atuty i mankamenty poszczególnych obiektów badawczych. Badania te nie obejmują oceny indywidualnych założeń, ale zostały przeprowadzone w oparciu o analizę porównawczą i syntezę wyników, na podstawie których Autorka wyciąga w pełni uzasadnione wnioski aplikacyjne. Pewien niedosyt wiąże się ze sposobem wykorzystania zgromadzonych danych. Zakładając, że celem badań było wyłonienie modelowych rozwiązań i różnic pomiędzy ośrodkami historycznymi i współczesnymi, bardzo interesujące wyniki dałoby nie tylko porównanie procentowego udziału poszczególnych elementów programu funkcjonalnego w całej próbie badawczej, ale również oferty programowej poszczególnych ośrodków, a następnie ich ocena w kategoriach, uwzględniających wielkość i podział na ośrodki historyczne i współczesne. Jest to oczywiście jedno z wielu możliwych podejść metodycznych do tego tematu.

Autorka stawia 3 główne **hipotezy badawcze** (str. 9).

W pierwszej z nich zakłada, że „Współczesne ośrodki jeździeckie w Polsce mają bardziej rozbudowane programy oraz są bardziej funkcjonalne niż ośrodki oparte o rozwiązania historyczne, ze względu na wzrost potrzeb użytkowników, ograniczenia jakie stwarza historyczna zabudowa i postęp techniczny.” Wyciągając wnioski z analiz Doktorantka podkreśla te różnice i popiera właściwymi przykładami. Dowód naukowy tej hipotezy został zatem przeprowadzony, ale nie pozostawiały żadnych wątpliwości, gdyby Autorka wyraźnie zdefiniowała pojęcia ośrodków „historycznych” i „współczesnych” (ponieważ data powstania ośrodka nie musi być tożsama z okresem budowy założenia architektonicznego), dokonała klasyfikacji badanych obiektów, a następnie wyeksponowała różnice przy porównaniu i ocenie programów funkcjonalnych (w tab. 3.4.2. str. 84, 85 - brak podziału na historyczne i współczesne).

Druga hipoteza brzmi: „W programowaniu i kształtowaniu współczesnych ośrodków jeździeckich należy dążyć do zaspokojenia zróżnicowanych potrzeb różnych grup użytkowników, ludzi oraz koni.” Recenzentka w pełni się z nią zgadza, a nawet uważa, że nie wymaga ona dowodu. Autorka, na podstawie wywiadów z właścicielami i zarządcami ośrodków, bada czy i w jakim stopniu założenia funkcjonalno-przestrzenne zaspokajają te różnorodne potrzeby. Cennym źródłem informacji byłyby również opinie klientów. Warto także zwrócić uwagę na poziom zaspokajania potrzeb fizjologicznych i psychologicznych koni (potrzeba przestrzeni i kontaktów stadnych), czyli np. zbadać dostępność oraz wielkość wybiegów i pastwisk, gdyż właściciele często ograniczają je do niedopuszczalnego minimum z uwagi na ograniczenia przestrzenne i cenę gruntów. Błędym, zdaniem recenzentki, rozwiązaniem,

które jest stosowane w istniejących ośrodkach i zostało też zaproponowane w układach modelowych, są „ogródki” dla koni uniemożliwiające zwierzętom zaspokajanie podstawowych potrzeb behawioralnych¹. Warto podkreślić również, że lokowanie boksów dla koni w bezpośrednim sąsiedztwie hali ujeżdżalni (bez strefy buforowej) jest rozwiązaniem wygodnym dla jeźdźców, ale podczas zawodów uciążliwym i stresującym dla koni (hałas).

Dowód hipotezy trzeciej: „Modelowy ośrodek jeździecki powinien charakteryzować się rozbudowanym programem użytkowym, niezależnością działania poszczególnych stref i spójnością kompozycyjną całego założenia.” zawiera się bardziej w propozycjach modelowych rozwiązań, przedstawionych przez Autorkę (*research by design*), aniżeli w wynikach badań poszczególnych ośrodków. Autorka wykorzystuje ścieżkę metodyczną, w której praktyka projektowa i użytkowa umożliwia generowanie uogólnień naukowych i wniosków aplikacyjnych. Nie mniej jednak, proszę o wskazanie, które spośród badanych ośrodków są najbardziej zbliżone do rozwiązań uznanych za modelowe w kategorii: małe, średnie i duże.

Niewątpliwie rozprawa doktorska pani mgr inż. Anny Mazik stanowi **oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i bardzo cenny zbiór materiałów badawczych i propozycji aplikacyjnych**, choć Doktorantka nadal powinna doskonalić warsztat badawczy, czyli umiejętności formułowania problemu naukowego, stawiania hipotez, prowadzenia dowodu i wyciągania wniosków.

Tematykę dysertacji uważam za ważną i aktualną, szczególnie wobec braku standardów projektowania tego typu ośrodków i aktualnych, kompleksowych źródeł bibliograficznych. Zastosowanie proponowanych w pracy modelowych rozwiązań może przyczynić się do wzrostu atrakcyjności tej dyscypliny sportu oraz poprawy jakości zabudowy wiejskiej i podmiejskiej, w której najczęściej lokalizowane są ośrodki hippiki. Wyniki badań mogą być przydatne zarówno projektantom, jak i studentom architektury, a także inwestorom, planującym zakładanie, rozbudowę lub modernizację ośrodków jeździeckich. Doktorantka udowodniła, że posiada rozległą wiedzę teoretyczną i praktyczną w zakresie podjętego tematu badawczego, a przedstawione badania i wnioski stanowią znaczący głos w dyskusji na temat stanu i standardów projektowania ośrodków jeździeckich w Polsce.

3. Wniosek końcowy

Pomimo kilku polemicznych i krytycznych uwag (wartych rozważenia przed ewentualną publikacją), recenzentka w pełni docenia wartość dysertacji naukowej pani mgr inż. Anny Mazik. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego w dziedzinie architektury, spełnia wymagania Ustawy o stopniach i tytule naukowym i może być dopuszczona do publicznej obrony.

Rozprawę doktorską pani mgr inż. Anny Mazik pt. „Zagadnienia programowo-przestrzenne ośrodków jeździeckich w Polsce”, wykonaną pod kierunkiem promotora - dr hab. inż. arch. Jana Pallado, prof. PŚL. na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach, oceniam jednoznacznie pozytywnie i składam wniosek o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 20 stycznia 2014 r.

¹ W bibliografii pracy zawarto np. publikację W. Blendingera - *Wstęp do psychologii konia*, której autor porusza te zagadnienia. Polecam też publikacje i strony www dotyczące tzw. *Natural Horsemanship*.